

П. С. Березівський, Н. І. Михалюк

**ОРГАНІЗАЦІЯ, ПРОГНОЗУВАННЯ
ТА ПЛАНУВАННЯ АГРОПРОМИСЛОВОГО
КОМПЛЕКСУ**

Навчальний посібник

2-ге видання, стереотипне

За редакцією доктора економічних наук, професора
П. С. Березівського

Видавництво “Магнолія 2006”

Львів

Рецензенти:

Малік М. Й. – доктор економічних наук, професор, член-кориспонтент УААН, заслужений діяч науки і техніки, завідувач відділом підприємництва Національного наукового центру “Інститут аграрної економіки”.

Поліщук М. П. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій Житомирського державного агроекологічного університету.

Галанець В. Г. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту Львівського державного аграрного університету.

П. С. Березівський, Н. І. Михалюк

Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу: Навчальний посібник / За ред. П. С. Березівського. – 2-ге вид., стереот.

– Львів: “Магнолія 2006” – 443 с.

ISBN 966-8340-43-4

Навчальний посібник написано відповідно до програми навчальної дисципліни. У розділах і темах посібника висвітлено питання наукових основ організації виробництва та планування агропромислового комплексу, передумови і фактори виникнення та становлення АПК, зокрема його структура, роль, протиріччя, рівні, стадії і напрямки інтеграції агропромислового виробництва та його складові, агропромислові структури і формування, економічна суть і значення трьох сфер АПК, поняття, особливості та класифікація виробничої та соціальної інфраструктури, характеристика продуктових вертикалей (підкомплексів) та планування їх діяльності. Значну увагу приділено питанням прогнозування та планування діяльності АПК, створенню прогнозів, програм і планів соціально-економічного розвитку АПК України.

Для студентів економічних спеціальностей вищих аграрних закладів освіти. Також може бути корисним для студентів неекономічних спеціальностей, керівників і спеціалістів аграрних формувань різних форм власності та господарювання.

УДК 658.5

© П. С. Березівський, Н. І. Михалюк

© “Магнолія 2006”

ISBN 966-8340-43-4

ЗМІСТ

Передмова	8
Розділ 1. Організація виробництва в агропромисловому комплексі	11
Тема 1. Особливості формування і розвитку АПК	12
1.1. Передумови виникнення та стадії розвитку АПК	12
1.2. Агропромислова інтеграція та її суть	14
1.3. Особливості АПК та основні завдання	18
1.4. Структура АПК	22
1.5. Критерії і показники ефективності функціонування АПК.....	28
1.6. Державне регулювання відносин в агропромисловому комплексі	32
Тема 2. Сфери агропромислового комплексу, їх роль у його розвитку	36
2.1. Перша сфера АПК та її особливості	36
2.2. Друга сфера – головна ланка АПК	46
2.3. Третя сфера АПК	63
2.4. Регулювання міжгалузевих відносин	76
Тема 3. Виробнича та соціальна інфраструктура АПК	81
3.1. Виробнича інфраструктура та її галузевий склад	81
3.2. Агросервіс у системі виробничої інфраструктури	85
3.3. Соціальна інфраструктура АПК.....	93
Тема 4. Продуктові підкомплекси як основа організації агропромислових формувань	103
4.1. Економічна суть, різновиди та особливості продуктових підкомплексів	103
4.2. Організаційно-виробнича характеристика головних продуктових підкомплексів	109
4.2.1. Зернопродуктовий підкомплекс	110
4.2.2. Бурякоцукровий підкомплекс	114
4.2.3. М'ясопродуктовий підкомплекс	117
4.2.4. Молокопродуктовий підкомплекс	120
4.3. Ринкові перетворення в продуктових підкомплексах	126

Тема 5. Аграрні та агропромислові формування й основи їх функціонування	132
5.1. Різноманітність форм власності та господарювання – об’єктивна передумова формування ринкової економіки в АПК ...	132
5.2. Види аграрних формувань та об’єднань	135
5.3. Економічна суть та особливості створення агропромислових формувань	151
5.4. Основні види агропромислових формувань	156
5.5. Механізм створення агропромислових формувань	168
5.6. Державне регулювання створення агропромислових формувань в АПК	171
Тема 6. Організація біржової діяльності в агропромисловому комплексі	177
6.1. Поняття про біржову діяльність та її функції	177
6.2. Види бірж та органи їх управління	181
6.3. Види цін, угод та контрактів на аграрній біржі	193
6.4. Підготовка й проведення біржових торгів	196
6.5. Реєстрація біржових контрактів та оформлення експорту сільськогосподарської продукції	200
Тема 7. Міжрегіональні й районні агроторгові дома	202
7.1. Мета та завдання міжрегіональних і районних агроторгових домів	202
7.2. Організаційно-економічні форми агроторгових домів	205
7.3. Функції агроторгових домів	206
7.4. Порівняльна характеристика агроторгових домів і бірж	209
Тема 8. Економічний механізм АПК України	210
8.1. Економічний механізм та його роль у системі АПК	210
8.2. Управління в системі економічного механізму АПК	214
8.3. Цінові та фінансово-кредитні важелі економічного механізму	217
8.4. Державне замовлення і роль держави у становленні економічного механізму АПК	220
8.5. Особливості формування економічного механізму АПК за сучасних умов	224

Розділ 2. Прогнозування і планування	
агропромислового комплексу	233
Тема 9. Сутність планування, його види та особливості	
організації в АПК	234
9.1. Суть планування та його необхідність в АПК	234
9.2. Принципи планування	239
9.3. Система планів	242
9.4. Методи планування	252
9.5. Механізм планування	255
9.6. Основні форми державного планування	259
Тема 10. Система державних прогнозів, програм і планів	
соціально-економічного розвитку агропромислового	
комплексу України	262
10.1. Основні види і класифікація економічних прогнозів	262
10.2. Державне прогнозування перспектив розвитку	266
10.3. Цільові та стратегічні програми	269
10.4. Вимоги до програмно-цільового планування	276
10.5. Основні критерії ефективності прогнозування	
і планування	282
Тема 11. Теоретичні і методичні основи стратегічного	
планування	290
11.1. Сутність та еволюція стратегічного планування	290
11.2. Інформаційна база стратегічного планування	294
11.3. Логіка і завдання стратегічного планування	301
11.4. Сучасний інструментарій стратегічного планування	309
Тема 12. Прогнозування науково-технічного прогресу	315
12.1. Науково-технічний прогрес як об'єкт економіки...315	
12.2. Класифікація науково-технічних прогнозів...317	
12.3. Особливості формування комплексної програми	
науково-технічного прогресу	318
12.4. Особливості прогнозування науково-технічного	
прогресу в АПК	321
12.5. Державна науково-технічна політика	325
Тема 13. Прогнозування і планування розвитку	
системи ведення сільського господарства	332
13.1. Загальні підходи до планування системи господарювання... 332	
13.2. Класифікація систем господарювання та основні	
етапи обґрунтування системи господарювання	333

13.3. Планування систем ведення рослинництва і тваринництва...	339
13.4. Методи обґрунтування регіональних систем ведення сільського господарства	342
Тема 14. Прогнозування розвитку агропромислового комплексу, регіональних і продуктових підкомплексів	347
14.1. Планування збалансованості продуктових підкомплексів ...	347
14.2. Типова модель сценарію прогнозування розвитку АПК	350
14.3. Взаємозв'язок основних завдань прогнозування АПК області	353
14.4. Планування економічного і соціального розвитку районного агропромислового формування	354
14.5. Спеціальні (вільні) економічні зони як напрям регіонального розвитку	359
Тема 15. Прогнозування і програмне планування соціального розвитку	367
15.1. Соціальна структура села	367
15.2. Основні розділи плану соціального розвитку	369
15.3. Інформаційне забезпечення соціальних прогнозів	377
15.4. Завдання державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури	380
Тема 16. Прогнозування і державне регулювання інвестицій	389
16.1. Техніко-економічне обґрунтування інвестиційного проекту...	389
16.2. Джерела фінансування інвестицій	393
16.3. Державне регулювання інвестиційної діяльності	397
16.4. Економічна оцінка інвестиційних проектів	401
Тема 17. Основи прогнозування розвитку переробних галузей, торгових організацій та закупівлі сільськогосподарської продукції в АПК	406
17.1. Особливості планування харчової і переробної промисловості	406
17.2. Особливості планування в торгівлі	409
17.3. Форми і методи планування державних закупівель сільськогосподарської продукції	412
17.4. Досвід країн ЄС та інших країн з формування продовольчих фондів	417
17.5. Основні методи прогнозування об'ємів квот сільськогосподарської продукції	419
17.6. Стратегія продовольчої безпеки	422

Тема 18. Прогнозування матеріально-технічного забезпечення і розвитку обслуговуючих організацій	425
18.1. Основні прийоми обґрунтування складу машинно-тракторного й автомобільного парку	425
18.2. Основні розділи бізнес-плану обслуговуючого підприємства	427
18.3. Основні моделі і методи прогнозування матеріально-технічного забезпечення	430
Література	433

ПЕРЕДМОВА

Протягом багатьох десятиріч практично у всіх країнах світу наука про організацію, прогнозування і планування АПК входить в систему вищої економічної освіти.

В Україні прискореними темпами формується багатоукладна економіка, освоюються ринкові відносини. Перехід до ринкової економіки вимагає від підприємств агропромислового комплексу підвищення ефективності виробництва на основі досягнень науково-технічного прогресу, впровадження ефективних форм організації виробництва, активізації підприємницької діяльності, подолання безгосподарності і т. д.

Важлива роль в реалізації цих завдань відводиться принципам та закономірностям організації виробництва в підприємствах АПК. На їх основі розробляється стратегія і тактика розвитку підприємства, обґрунтовуються плани і управлінські рішення, здійснюється контроль за їх виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності виробництва, оцінюються результати діяльності підприємства та його підрозділів.

Вивчення курсу *“Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу України”* сприяє підготовці спеціалістів до роботи в умовах господарської свободи, самостійності в умовах ринкових відносин. Рівень знань організації виробництва в АПК визначає професійну компетентність спеціаліста, його підготовленість до практичної діяльності.

Кожний економіст повинен мати аргументовані уявлення про можливий стан економіки народного господарства і АПК в майбутньому. Вони можуть бути одержані за допомогою методів, що розглядаються в курсі *“Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу України”*. Підготовка спеціалістів потребує формування глибоких знань з питань міжгалузевих зв'язків і агропромислової інтеграції. Ця проблема набула особливого значення в сучасних умовах розвитку економіки України, коли нарізла нагальна потреба не лише реформувати міжгалузеві відносини, а й забезпечити продовольчу безпеку країни, в чому визначальна роль належить агропромислового комплексу.

Предметом вивчення організації, прогнозування та планування агропромислового комплексу України є методи і способи раціонального поєднання і ефективного використання всіх елементів виробничого процесу на рівні підприємств АПК. При цьому економічні і організаційні питання розглядаються в тісному зв'язку.

Під час підготовки навчального посібника використано закони України і законодавчі акти, що регулюють міжгалузеві відносини та основи функціонування АПК, наукові монографії і статті з проблем міжгалузевих зв'язків, а також міжнародний досвід з питань розвитку агропромислового виробництва.

Навчальний посібник розрахований на те, що, користуючись ним, студенти матимуть можливість опанувати теоретичні засади виникнення, становлення і формування АПК, а також сформувати власне розуміння і переконання щодо особливостей функціонування АПК України за умов переходу до ринкових відносин.

Запропонований навчальний посібник покликаний допомогти студентам поєднати теоретичні знання і практичні навички в опануванні основних тем курсу. Зміст посібника в логічній послідовності відображає структуру курсу. Кожна тема містить перелік питань, що є обов'язковими для вивчення, виклад змісту цих питань, у тому числі найважливіші розрахунково-аналітичні моменти.

В багатьох країнах світу на економічних факультетах вузів ця наука введена як одна з основних загальнонаукових і профілюючих учбових дисциплін, яка разом з іншими економічними дисциплінами формує професійну кваліфікацію майбутніх спеціалістів. Тільки в цій дисципліні під час вивчення методів розробки наукових гіпотез, прогнозів, концепцій, програм і планів вся сукупність знань студентів одержує систематизацію і цілісність, що є важливою основою для підготовки їх до професійної діяльності.

Навчальний посібник складається з двох частин. В першій частині теоретично обґрунтовано основи організації виробництва в агропромисловому комплексі, а саме:

- *особливості формування розвитку АПК;*
- *сфери агропромислового комплексу, їх роль у його розвитку;*
- *виробнича та соціальна інфраструктура АПК; продуктивні підкомплекси як основа організації агропромислових формувань;*
- *аграрні та агропромислові формування та основи їх функціонування; організація біржової діяльності в агропромисловому комплексі та характеристика міжрегіональних та районних агроторгових домів;*
- *економічний механізм АПК України.*

В другій частині розкривається методика прогнозування і планування агропромислового комплексу, а саме:

- ⇒ *сутність планування, його види та особливості організації в АПК;*

Передмова

- ⇒ *система державних прогнозів, програм і планів соціально-економічного розвитку агропромислового комплексу України;*
- ⇒ *теоретичні і методичні основи стратегічного планування;*
- ⇒ *прогнозування науково-технічного прогресу;*
- ⇒ *прогнозування і планування розвитку системи ведення сільського господарства;*
- ⇒ *прогнозування розвитку агропромислового комплексу, регіональних і продуктових підкомплексів;*
- ⇒ *прогнозування і програмне планування соціального розвитку і т. д.*

Сподіваємось, що запропонований навчальний посібник буде корисний при підготовці бакалаврів, спеціалістів, магістрів та аспірантів економічних і неекономічних спеціальностей сільськогосподарських вузів.

Навчальне видання

Петро Степанович БЕРЕЗІВСЬКИЙ
Наталія Іванівна МИХАЛЮК

**Організація, прогнозування та планування
агропромислового комплексу України**

Навчальний посібник

2-ге видання, стереотипне

Відповідальний за випуск **В. М. Піча**

Формат 60 x 84/16. Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 25,15.

ПП "Магнолія 2006"

м. Львів-53, 79053, Україна, тел.+380503701957

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 2534 від 21.06.2006 року, видане
Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та
радіомовлення України

Віддруковано у поліграфічному центрі ПП "Магнолія 2006"